

De William Penn a l'ampliació interna de la UE. Origen i evolució de l'uropeisme

VISTA PRÈVIA

A jutjar per l'ús que es fa del terme, és més fàcil parlar d'uropeisme que definir el concepte. Així, intentant clarificar el seu significat, hem elaborat el volum 9 de la col·lecció *Textos Polítics*, el qual, sota el títol «L'uropeisme», agrupa dos textos històrics claus per conèixer els seus principis bàsics: les *Conclusions i recomanacions adoptades en el míting inaugural del Consell Internacional del Moviment Europeu (Brussel·les, 1949)* i la *Carta Federalista (Montreux, 1964)*. El text que us presentem a continuació és la síntesi històrica de l'uropeisme que serveix d'introducció al volum.

L'uropeisme és el conjunt d'idees que advoquen per un projecte polític, econòmic, social i cultural comú dels diferents pobles i nacions del continent europeu. L'uropeisme, que té com a eix central els valors que defineixen la democràcia i els drets humans —la llibertat, la igualtat, la justícia, el progrés, la pau, la solidaritat, la tolerància i la diversitat— busca bastir un futur compartit per tots els pobles i nacions d'Europa, superant la conflictivitat que ha caracteritzat el vell continent al llarg dels segles.

Més enllà d'aquests valors universals, els filòsofs contemporanis Jürgen Habermas (1929) i Jacques Derrida (1930-2004) defensen que les diferents identitats dels pobles i nacions d'Europa tenen un conjunt de característiques compartides que doten de significat al concepte d'uropeisme.¹ Segons ells, la separació entre església i estat, la confiança en l'estat com a representant del poder civil en contraposició als mercats, les expectatives entorn al desenvolupament tecnològic, la defensa de l'estat del benestar, el rebuig a l'ús de la violència i la preferència per unes relacions internacionals sostingudes sobre el multilateralisme, són els principals trets diferencials de l'uropeisme.

Recentment, el polítleg angloamericà John McCormick (1954) ha afegit noves característiques a les proposades per Habermas i Derrida, entre les quals destaca: un redescobrimet de les identitats nacionals enfront al nacionalisme d'estat; un cos-

Arnau Albert
Secció d'Estudis Polítics de la Fundació Josep Irla
aalbert@irla.cat

1 HABERMAS i DERRIDA, «February 15, or What Binds Europe Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe».

» El comunitarisme, el funcionalisme i el federalisme són expressions polítiques de l'uropeisme que es diferencien pel diferent grau de cessió de sobirania i d'integració europea que contemplen

mopolitisme on la dimensió global no s'entén sense tenir en compte la local; un comunitarisme contraposat a l'individualisme liberal; un desenvolupament sostenible que no comprometi a les generacions futures; una redefinició del concepte de família que inclou totes les formes d'unitat familiar; una concepció del treball postmaterialista on la prioritat és la vida personal; un multiculturalisme base de la convivència entre les diferents cultures d'Europa i la integració de les d'altres continents; i una oposició frontal a la pena de mort.²

Com tot conjunt d'idees, l'uropeisme té diverses expressions polítiques, en aquest cas, diferenciades entre si pel diferent grau de cessió de sobirania i d'integració europea que contemplen. En aquest sentit, cal distingir-ne bàsicament tres: l'unionisme o comunitarisme, partidari d'una simple cooperació intergovernamental on els estats conserven bona part de la seva sobirania; el funcionalisme, on institucions supranacionals amb un marcat caràcter tècnic assumeixen determinades competències dels estats —sobretot en matèria econòmica, sense que aquests renunciïn a la seva sobirania—; i el federalisme —que defensa la creació d'un marc constitucional europeu que assenti unes institucions polítiques fortes que

recullin la sobirania cedida pels estats i desenvolupin una governança comuna.

Fins al moment, aquestes expressions polítiques han cristallitzat en l'actual projecte d'Unió Europea, el qual s'ha vingut construint, principalment, sobre les tesis de l'unionisme i el funcionalisme davant la resistència dels vells estats nació a cedir sobirania. Per la seva part, el federalisme, encapçalat per organitzacions no governamentals com la Unió de Federalistes Europeus, segueix advocant per una integració política real i efectiva, amb institucions que representin les persones i la diversitat de pobles i nacions d'Europa.

Origen: la recerca del manteniment de la pau

La història d'Europa, com la de la resta de la humanitat, està marcada per confrontacions i guerres que solen tenir com a protagonistes els seus pobles, nacions i estats. La resolució de les tensions buscant la imposició a través de la violència ha donat lloc a lluites gairebé permanents, on no hi ha espai per la diplomàcia i on les agressions se succeeixen i superposen. Hi ha poques etapes perllongades de pau, com la coneguda com a Pax Romana (I aC–III dC) quan l'Imperi Romà domina bona part d'Europa. Un període idealitzat al llarg de l'Edat Mitjana i Mo-

derna, fet que es tradueix en iniciatives que volen restablir aquella unitat política —com l'Imperi Carolingi o el Sacre Imperi Romanogermànic— i en propostes primerenques d'actuació conjunta dels estats cristians en la lluita contra l'Imperi Otomà. Una de les principals mostres d'aquest darrer plantejament és el *Tractatus* (1464) de Jordi de Podebrady (1420-1471), rei de Bohèmia, on s'instaura a configurar una confederació de reis i prínceps cristians amb una assemblea permanent i una cort de justícia per evitar la confrontació dels pobles de la cristianitat d'Occident i Orient davant l'amenaça que suposa un Imperi Otomà que fa poc ha conquerit Constantinoble (1453).

Ja entrada l'Edat Moderna, la Guerra dels Vuitanta Anys (1568-1648) entre la Monarquia Hispànica i les Províncies Unides d'Holanda, conjuntament amb la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) a nivell europeu, incentiven l'aparició de les primeres propostes modernes encaminades a preservar la pau. El 1623, el frare francès Émeric Crucé (1590-1648) escriu *Nouveau Cynée ou Discours d'Etat représentant les occasions et moyens d'establir une paix générale et la liberté de commerce pour tout le monde* on proposa establir a Venècia una assemblea permanent de prínceps i reis per generar un nou ordre universal fonamentat en el lliure comerç i una incipient responsabilitat social dels estats. El projecte de Crucé

² MCCORMICK, *Europeanism*.

El federalisme defensa la creació d'un marc constitucional europeu amb unes institucions polítiques fortes que recullin la sobirania cedida pels estats i desenvolupin una governança comuna

és avançat al seu temps, ja que no només proposa reunir a l'assemblea representants de totes les cultures i religions, sinó que fins i tot arriba a plantejar una moneda comuna per afavorir el lliure comerç.

D'aquesta manera, al llarg del segle XVII proliferen les obres i els projectes que advoquen pel manteniment de la pau com a ideal de convivència. En aquest sentit, en l'obra del filòsof i colonitzador anglès William Penn (1644-1718) *An Essay towards the Present and Futur Peace of Europe by the Establishment of and European Dyet, Parliament or Estates* (1693) trobem per primera vegada la proposta de crear uns Estats Units Europeus com a forma per assegurar la pau. La preocupació de Penn pel manteniment de la pau no se circumscriu únicament al camp teòric i instaura a Pennsilvània — colònia britànica a Amèrica del Nord que funda el 1681 per encàrrec del rei d'Anglaterra — un govern que té com a fonaments la divisió de poders i la promoció de la màxima igualtat social entre els seus ciutadans. Una altra característica important de la Pennsilvània de Penn és la renúncia a tenir un exèrcit i la recerca d'una convivència pacífica amb els indígenes americans.

El projecte de Penn pren un nou impuls amb la figura de Charles-Iréné de Castel de Saint-Pierre (1658-1743), més conegut com Abat de Saint-Pierre. Aquest diplomàtic i acadèmic francès

juga a inicis del segle XVIII un paper cabdal en el desenvolupament de les idees il·lustrades, sobretot arran de la seva participació en les converses de pau mantingudes entre els Regnes de la Gran Bretanya i de Portugal per finalitzar la Guerra de Successió Espanyola (1701-1715). En aquest sentit, cal destacar les seves aportacions en les negociacions del Tractat d'Utrecht (1713) a través del llibre *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe* (1713) en les quals esbossa el seu projecte de crear una lliga de nacions europees que elimini les fronteres estatals i fomenti la unió econòmica amb institucions compartides com un tresor comú. En la mateixa obra, l'Abat de Saint-Pierre defensa la instauració d'un govern mundial que assegurí la pau universal entre les nacions.

Amb el naixement dels Estats Units d'Amèrica (EUA) el 1776, a partir de la independència de tretze colònies britàniques del continent nord-americà, els defensors de la unitat política d'Europa troben un primer referent tangible per construir un futur compartit dels diferents pobles i nacions europees. En aquest cas, el federalisme és l'eix vertebrador d'un projecte polític compartit per territoris diferents en base a uns primerencs principis democràtics.

Retornant al camp teòric, cal destacar a Immanuel Kant (1724-1804), un dels principals filòsofs de la Il·lustració i pare

de bona part dels principis polítics de la societat contemporània. Kant recull el llegat de Penn i l'Abat de Saint-Pierre, el qual —conjuntament amb les idees sobre la igualtat i la llibertat de Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) i l'impacte de la Revolució Americana— el porta a escriure *La pau perpétua* (1795), un important assaig jurídic on esbossa com acabar amb els conflictes que flagellen Europa: creant una federació d'estats lliures que permeti generar les condicions necessàries pel manteniment de la pau. Tot i això, al tombant del segle XIX, la forma de buscar la unitat europea continua sent l'imperialisme, com mostra l'expansionisme de Napoleó Bonaparte (1769-1821).

De la Revolució Francesa a la Segona Guerra Mundial

Les idees liberals de la Revolució Francesa i l'impacte de la Revolució Industrial provoquen la fi de l'Antic Règim i l'establiment de les bases polítiques, socials, econòmiques i culturals del món contemporani. El capitalisme passa a ser el sistema hegemònic i no tardarà a ser identificat com un dels principals responsables dels conflictes socials i internacionals que sacsegen Europa.

Un dels pioners en aquesta crítica és el pensador francès Claude Henri de

» L'actual projecte d'Unió Europea s'ha vingut construït, principalment, sobre les tesis de l'unionisme i el funcionalisme davant la resistència dels vells estats nació a cedir sobirania

Saint-Simon (1760-1825), considerat un dels pares de la sociologia. Recuperant les idees de Kant, Saint-Simon publica *De la reorganització de la societat europea* (1814), on exposa la necessitat d'articular una confederació a escala continental encapçalada per França i Gran Bretanya amb una cambra europea encarregada de fomentar la unió dels diferents estats d'Europa. El seu deixeble August Comte (1789-1857), a la primera meitat del segle XIX, proposa la creació d'una república occidental que en un primer moment uneixi França, Alemanya, Gran Bretanya, Itàlia i l'Estat espanyol.

En aquest mateix context sorgeix el Romanticisme, un moviment estès per tot Europa, amb característiques molt diverses i a vegades contradictòries, però que té el nexu comú del foment de la llibertat de l'esperit i la revalorització de la connexió de l'home amb la terra i en conseqüència dels costums populars i les cultures nacionals. D'aquesta manera, el Romanticisme és un dels principals inductors del despertar nacional dels pobles minorats de l'Europa del segle XIX, i en paral·lel d'un europeisme entès com la garantia de convivència pacífica de les diferents nacions europees. Tampoc s'ha d'oblidar que els ideals romàntics també són rere una visió heroica i idealitzada de la guerra que impregna bona part dels conflictes del segle XIX i XX.

Un dels primers exponents d'aquest

plantejament és Wojciech Jastrzębowski (1799-1882), biòleg polonès, el qual després de l'aixecament independentista fallit de Polònia de 1830 i la forta repressió de l'Imperi Rus va escriure *O wiecznym pokoju między narodami* [Sobre una pau eterna entre les nacions] (1831), on advoca per una república europea sense fronteres, amb un poder judicial comú i unes institucions polítiques amb representants de totes les nacions. Aquest text, per forma i contingut, és considerat una primerenca proposta de constitució europea.

De la mateixa manera, Giuseppe Mazzini (1805-1872) escriptor romàntic i sobretot impulsor de la reunificació italiana aposta, en el manifest *Jove Itàlia* redactat el 1831, per una gran federació europea que uneixi a totes les nacions del continent. El 1834 Mazzini funda a Berna una organització homònima al manifest publicat tres anys abans i el 1843 llança una nova crida per construir una federació de repúbliques europees que assegurui la pau a través de fomentar la cooperació i la igualtat entre els estats.

Però si una acció obté ressò i queda gravada en l'imaginari col·lectiu de l'europeisme és el discurs de Víctor Hugo (1802-1885), destacat escriptor romàntic, en el si del 2n Congrés Internacional d'Amics de la Pau celebrat a París el 1849, organitzat precisament per Mazzini. En ell, Hugo defensa la creació d'un

senat sobirà a nivell europeu recuperant el concepte d'Estats Units d'Europa introduït per Penn al segle XVII. La influència de les paraules d'Hugo es posa de manifest, per exemple, en el congrés de la Lliga Internacional i Permanent de la Pau celebrat a Gènova el 1867, on rep el suport de personatges tan diferents ideològicament com John Stuart Mill (1806-1873), Giuseppe Garibaldi (1807-1882) i Mikhaïl Bakunin (1814-1876).

En l'àmbit català, Francesc Pi i Margall (1824-1901) esdevé un dels primers pensadors del país a parlar de la necessitat de bastir una Europa unida, com queda palès a l'obra *Les nacionalitats* (1877). En canvi, no és fins a l'inici de la Primera Guerra Mundial que trobem la primera organització proeuropea amb la fundació a finals de 1914 d'Els Amics d'Europa amb un manifest fundacional signat per Miquel dels Sants Oliver (1864-1920), Carme Karr (1865-1943), Eugeni d'Ors (1881-1954), Pau Vila (1881-1980), Esteve Terradas (1883-1950) i Rafael Campalans (1887-1933).

Malauradament, no és fins després de la Primera Guerra Mundial que trobem els primers intents de transformar les velles idees europeistes en institucions que recullin els seus anhels. És l'impacte d'un conflicte sense precedents, amb més de 8 milions de morts, 7 milions de discapacitats i 15 milions de ferits, el qual obre les portes a impulsar les idees de Penn,

Amb el naixement dels EUA el 1776, els defensors de la unitat política d'Europa troben un primer referent tangible per construir un futur compartit dels diferents pobles i nacions europees

Kant i Hugo, cercant a través de la democràcia la unificació política del continent i construint un organisme internacional per resoldre els conflictes entre estats. Aquest darrer organisme és la Societat de Nacions (1919), la qual neix debilitada pel fet de no incorporar uns EUA que desaproven les sancions de guerra sobre la República de Weimar, ni una URSS immersa en la Revolució Soviètica.

D'altra banda, la primera proposta formal d'unitat política europea la trobem ja entrada la dècada de 1920 amb la polèmica figura del diplomàtic austríac Richard Coudenhove-Kalergi (1894-1972) el qual defensa un projecte paneuropeu sostingut sobre els principis del liberalisme, el cristianisme i la responsabilitat social. En contraposició, trobem la idea del revolucionari rus Lev Trotski (1877-1940) de construir uns Estats Soviètics Units d'Europa.

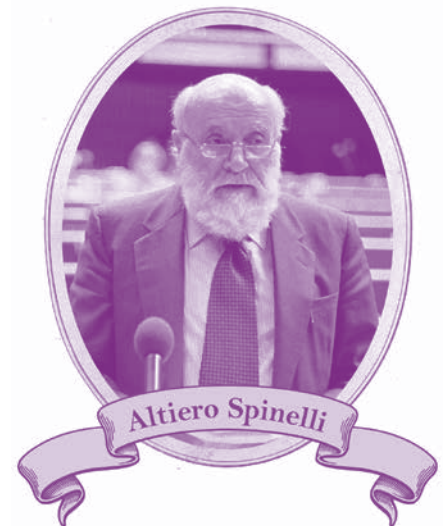
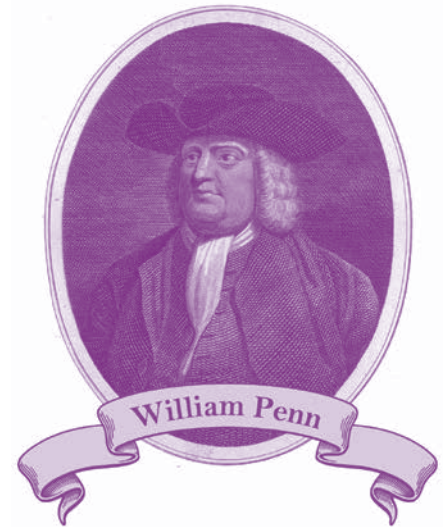
El 1923 la proposta de Coudenhove-Kalergi cristal·litza amb la creació de l'organització Paneuropa —actual Unió Internacional Paneuropea, de marcat caràcter cristià conservador— la qual el 1930 envia un projecte de federació política i econòmica europea a la Comissió d'Estudis per a la Unió Europea creada per la Societat de les Nacions. En paral·lel, el primer ministre francès Aristide Briand (1862-1932), el 1929, pronuncia un impactant al·legat dels Estats Units d'Europa en el si de la 10a Assemblea

de la Societat de Nacions. Del seu discurs en surt l'encàrrec d'elaborar un memoràndum sobre la viabilitat del projecte que ha de ser discutit en l'assemblea anual de la Societat de Nacions de 1930, gairebé simultàniament a la proposta de Coudenhove-Kalergi. Ambdós projectes incentiven un gran debat intel·lectual, però xoquen amb la crisi econòmica derivada del crac de 1929, l'ascens del feixisme i sobretot, la reticència dels estats a cedir sobirania.

Malgrat aquest fracàs institucional, les idees europeistes perduren. Una bona mostra són les obres franceses *Vers les États-Unis d'Europe* (1930) del periodista Bertrand de Jouvenel (1903-1987) i *Europe* (1930) del polític Édouard Herriot (1872-1957), o a casa nostra, els treballs *Libertad y autoridad* (1928) del polític Marcel·lí Domingo (1884-1939) i *Catalunya amb Europa* (1932) de l'advocat Marià Rubió i Tudurí (1896-1961).

Del Manifesto di Ventotène a la Convenció Europea de Drets Humans

Si la Primera Guerra Mundial suposa el primer intent de crear un organisme internacional àrbitre de la política mundial i d'unificació política d'Europa, els 50 milions de morts —13 dels quals civils—, el genocidi nazi o el llançament de les bombes nuclears nord-americana-

» No és fins després de la Primera Guerra Mundial que trobem els primers intents de transformar les velles idees europeistes en institucions

nes sobre les poblacions civils d'Hiroshima i Nagasaki de la Segona Guerra Mundial obliguen a fer un pas definitiu en la construcció d'aquestes institucions. Així, l'octubre de 1945 amb la ratificació de la *Carta de les Nacions Unides* per part de 51 estats, neix l'Organització de les Nacions Unides (ONU), la qual avui té 193 membres.

Per la seva part, el projecte europeista també rep un important impuls, malgrat que no cristal·litza amb l'èxit que ho fa l'ONU. De fet, durant la guerra, les idees europeistes alimenten bona part de les iniciatives que volen combatre el feixisme. D'exemples en trobem fins i tot abans de l'inici del conflicte, com l'organització britànica Unió Federal, la qual, el novembre de 1938 comença a advocar per la creació d'una Unió Federal Europea.

Dins del propi antifeixisme, cal destacar la figura d'Altiero Spinelli (1907-1986) autor, conjuntament amb Ernesto Rossi (1897-1967), del *Manifesto di Ventotène* subtitulat *Per un'Europa libera e unita. Progetto d'un manifesto* obra cabdal del federalisme europeu modern, escrita el 1941 quan els seus autors estan reclousos a l'illa de Ventotene per la lluita contra el règim totalitari de Mussolini. L'agost de 1943, Spinelli i Rossi són alliberats i el mateix mes funden a Milà, conjuntament amb altres companys antifeixistes, el Moviment Federalista

Europeu. Aquesta organització, conjuntament amb la Unió Federal britànica i gairebé 80 entitats més representants de 16 països europeus, funden el 1946 a Hertenstein, prop de Zuric, la Unió de Federalistes Europeus (UEF, acrònim de Union of European Federalists).

Al marge de la UEF, cal destacar el naixement el 1947 de l'organització proeuropa de caràcter conservador Moviment Europa Unida, impulsada per Winston Churchill (1874-1965); del transversal Consell Francès per Europa; i la liberal Lliga Europea de Cooperació Econòmica. Precisament, l'exprimer ministre britànic, és el primer polític europeu a proposar formalment —un cop finalitzada la guerra— la necessitat d'unificar políticament Europa. Per la seva part, les diferents tradicions ideològiques també s'organitzen a escala europea. Així, el mateix 1947, la socialdemocràcia impulsa el Moviment Socialista per als Estats Units d'Europa; la democràcia cristiana, el Nous Equips Internacionals; i el liberalisme, el Moviment Liberal per a l'Europa Unida.

L'aparició de totes aquestes iniciatives esperona la creació a finals de 1947 d'un Comitè Internacional de Coordinació de Moviments per la Unitat Europea. La principal atribució del Comitè és l'organització del Congrés d'Europa, celebrat a La Haia el maig de 1948, i que serveix per reunir per primera vegada dirigents de tota l'Europa democràtica per

tal que debatín i posin en marxa el procés d'unificació europea amb l'objectiu de promoure la recuperació econòmica del continent i sobretot preservar una pau amenaçada de nou per l'inici de la Guerra Freda, una confrontació entre el bloc capitalista i el bloc comunista liderats respectivament pels EUA i la URSS.

Entre els prop de 800 delegats hi ha el compositor Pau Casals (1876-1973) i el doctor Josep Trueta (1897-1977). Però al marge d'aquesta representació, el suport català al Congrés també queda palès amb la carta d'adhesió de nou exconsellers de la Generalitat de Catalunya i amb la Declaració de la Intel·lectualitat Catalana a favor de la Federació Europea, un manifest, redactat per l'historiador Ferran Soldevila (1894-1971), que es presenta en el marc del Congrés.

Sota la presidència de Churchill, el Congrés aprova un seguit de resolucions que advoquen per la gestió en comú per part dels estats d'alguns drets sense que això vagi en detriment de la seva sobirania nacional; la creació d'un parlament de les nacions europees que proposi mesures per fomentar la unió política i econòmica del continent; l'elaboració d'una Carta dels Drets de l'Home; la creació d'un Tribunal de Justícia a nivell europeu; la lliure circulació de capitals; la unificació monetària i duanera; i, entre d'altres, la creació d'un Centre Europeu de la Cultura.

Si els plantejaments unionistes tenen el seu màxim exponent en el Consell d'Europa, una clara mostra de la fortalesa de les idees funcionalistes la trobem en la creació el 1951 de la CECA

A l'octubre del mateix 1948, el Comitè Internacional de Coordinació de Moviments per la Unitat Europea es transforma en el Moviment Europeu, amb l'expresident francès Léon Blum (1872-1950) a la presidència d'honor i que té com a principal funció coordinar les accions dels diferents moviments europeistes nacionals. Així, el 1949 neix a París el Consell Català del Moviment Europeu, iniciativa de quatre destacats exiliats a França, —Joan Sauret (1899-1985), Josep Rovira (1902-1968), Enric Adroher (1908-1987) i Josep Sans (1917-1993)— i presidit per Carles Pi i Sunyer (1888-1971), el qual esdevé un important instrument de la lluita anti-franquista a nivell internacional.

Una de les primeres iniciatives del Moviment Europeu és la redacció d'un text que actuï com a declaració de principis per guiar el procés d'integració europea. Aquest text s'aprova en una junta general celebrada a Brussel·les entre el 25 i el 28 de febrer de 1949. El text, sota el títol *Conclusions i recomanacions adoptades en el míting inaugural del Consell Internacional del Moviment Europeu*, advoca per la interdependència política i econòmica per garantir la pau i la llibertat dels pobles d'Europa, i la defensa d'unes institucions democràtiques i d'un sistema econòmic al servei de les persones. En paral·lel, el document recomana la cre-

ació d'una Assemblea Europea on hi estiguin representats els diferents països europeus i una Cort Europea dels Drets Humans.

D'aquesta manera, pocs mesos més tard, neix el Consell d'Europa amb seu a Estrasburg, una organització internacional configurada actualment per 47 estats europeus —més el Vaticà, els EUA, Canadà, Japó i Mèxic com observadors— amb la finalitat de defensar els drets humans, les democràcies parlamentàries i les relacions pacífiques i d'amistat entre els diferents països d'Europa. L'any següent, el 1950, el Consell d'Europa aprova a Roma el *Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals* —més conegut com a *Convenió Europea de Drets Humans*, en vigor des de 1953—, la qual es dota el 1954 del Tribunal Europeu de Drets Humans per vetllar pel seu compliment.

El Consell d'Europa és un clar exemple del predomini dels plantejaments unionistes i funcionalistes en el procés d'integració europea. D'aquí, la campanya que la UEF porta a terme entre 1949 i 1950 pel que anomena Pacte Federal Europeu, un intent de transformar l'Assemblea Consultiva del Consell d'Europa en una Assemblea Constituent de la Federació Europea a través d'una petició signada per milers de ciutadans europeus.

De la Comunitat Econòmica del Carbó i l'Acer al Tractat de Lisboa

Si els plantejaments unionistes tenen el seu màxim exponent en el Consell d'Europa, una clara mostra de la fortalesa de les idees funcionalistes la trobem en la creació el 1951 de la Comunitat Econòmica del Carbó i l'Acer (CECA) amb la signatura del Tractat de París. Els principals impulsors de l'acord són el ministre d'Afers Estrangers francès Robert Schuman (1886-1963) i l'economista Jean Monnet (1888-1979) els quals, el 1950, presenten un document —conegut com la *Declaració Schuman*— on proposen als diferents països que integren el Consell d'Europa gestionar conjuntament la producció d'acer i carbó, elements imprescindibles no només pel desenvolupament econòmic, sinó també pel rearmament. El canceller alemany Konrad Adenauer (1876-1967) i el primer ministre italià Alcide de Gasperi (1881-1954) de seguida donen suport a una iniciativa que finalment és subscripta —a part de la República Federal d'Alemanya i Itàlia— pels governs de Bèlgica, França, Luxemburg i els Països Baixos. Aquest tractat és considerat l'origen de l'actual Unió Europea.

La bona experiència de la CECA incentiva l'impuls d'altres projectes de caràcter similar. D'aquesta manera, el 1955 i per encàrrec dels membres de la CECA,

» Malgrat els innegables avenços, el projecte de la UE continua sent bàsicament una unió d'estats allunyada de l'ideal federalista

Paul-Henri Spaak (1899-1972), exprimer ministre belga, inicia l'elaboració d'uns informes sobre la possibilitat de cooperar a nivell europeu en àmbits més generals de l'economia —mercat comú; coordinació de la política econòmica; llibertat de circulació de persones, béns i capitals; política agrària comuna...— i en matèria d'energia nuclear. Aquest és l'origen dels Tractats de Roma de 1957, subscrits pels mateixos països de la CECA, i a través dels quals es crea la Comunitat Econòmica Europea (CEE) —presidida pel polític alemany Walter Hallstein (1901-1982)— i la Comunitat Europea de l'Energia Atòmica (CEEA, però coneguda popularment com a Euratom) —presidida per l'enginyer francès Louis Armand (1905-1971).

Amb la signatura dels Tractats de Roma, i partint de l'assemblea consultiva de la CECA, el 1958 es crea l'Assemblea Parlamentària Europea, amb Schuman de president. En un primer moment, els membres d'aquest organisme assessor s'agrupen per estats, però a partir del maig del mateix 1958, els diputats passen a adscriure's a grups que representen les diferents famílies polítiques europees. Aquest canvi és considerat l'acte fundacional de l'actual Parlament Europeu, el qual adquireix aquest nom el 1962.

D'altra banda, l'èxit del funcionalisme deriva en una crisi del federalisme eu-

ropeu, el qual es divideix entre els que creuen que cal supeditar la integració econòmica a una unitat política sottinguda sobre una constitució i els que, per contra, són partidaris d'acceptar el model aplicat en considerar que són petits avenços cap a una futura federació europea. Aquestes divergències arriben a la seva màxima ebullició el 1956, coincidint amb la proposta de creació de la CEE, unes tensions que porten al trencament de la UEF i la creació del Moviment Federalista Europeu (MFE) —partidari de la via constitucional de màxims— i de l'Acció Federalista Europea (AFE) —que accepta el model de mínims aplicat. La proposta d'integració per la via constitucional queda recollida a la *Carta Federalista* aprovada en el 10è Congrés del MFE celebrat a Montreux el 1964. Aquest document, malgrat tenir 50 anys d'història, no ha estat superat per cap altre text polític a l'hora de definir les característiques bàsiques del projecte de construcció d'una Europa federal.

Malgrat aquests plantejaments crítics, la integració europea no es detura, com mostra l'inici del procés d'incorporació d'estats que fins al moment s'han mantingut al marge dels tractats europeus, una voluntat d'ampliació que alhora posa en evidència les dificultats per bastir un projecte compartit entre els diferents estats d'Europa. Aquest fet queda palès amb les negociacions

de Gran Bretanya, Dinamarca i Irlanda per ingressar a la CEE, les quals s'inicien el 1961 però no culminen fins el 1973 davant les reticències britàniques a acceptar alguns dels punts del tractat. Un altre exemple d'aquestes dificultats el trobem en el cas de Noruega, la qual sol·licita l'ingrés a la CEE el 1962 però és vetada per França i deu anys més tard, al 1972, un cop assolit l'acord d'integració, la població noruega rebutja el pacte en un ajustat referèndum.

Entremig d'aquest primer procés d'ampliació europea, se signa el Tractat de Fusió de les Comunitats Europees (1965) —més conegut com a Tractat de Brussel·les—, donant lloc a partir de 1967 a les Comunitats Europees (CE), unió de la CECA, CEE i Euratom, els quals, passen a tenir un sol organisme executiu per vetllar pel compliment dels tractats: la Comissió Europea.

El següent pas cap a una major integració és, tal i com preveuen els Tractats de Roma, l'elecció dels membres del Parlament Europeu mitjançant sufragi universal directe. Aquesta perspectiva, conjuntament amb l'èxit de les CE, incentiva el procés de reagrupament del federalisme europeu, el qual culmina el 1973 amb la reunificació del MFE i l'AFE, creant de nou la UEF. Al mateix any es crea la Confederació Europea de Sindicats, la qual agrupa les principals organitzacions de treballadors d'Europa.

Assolir una unió política real conjuntament amb una ampliació que abasti la totalitat de pobles i nacions d'Europa és el principal repte al qual continua enfrontant-se a dia d'avui la UE

Amb la fi de la dictadura i la recuperació de les llibertats democràtiques, es reprèn la tradició federalista europea a l'interior de Catalunya. Així, el 1978 es funda la Joventut Europea Federalista de Catalunya (JEF-C), la qual el 1979 passa a ser membre de ple dret de Joves Federalistes Europeus (JEF), organització juvenil de la UEF, fundada el 1973. Però lamentablement, el 1984 la JEF-C s'incorpora a l'organització estatal espanyola de la JEF, perdent la seva representació internacional.

D'altra banda, l'elecció el 1979 del primer Parlament Europeu escollit directament per la ciutadania obre una nova etapa en el procés d'integració, marcada per successius processos d'ampliació i la recerca d'una unió institucional més forta. Sobre el procés d'ampliació, al llarg dels anys 1980, el projecte europeu abraça a estats del sud del continent que volen enfortir el sistema democràtic després de viure sota règims dictatorials les darreres dècades. Així, el 1981 Grècia s'incorpora a les CE, seguida el 1986 per l'Estat espanyol i Portugal. Un cas especial és el de l'antiga República Democràtica Alemanya, la qual s'incorpora a les CE el 1990 sense cap negociació prèvia per la via de la reunificació alemanya després de la caiguda del mur de Berlín (1989). De la mateixa manera, també cal destacar el cas de Grenlàndia, territori autònom de Dinamarca que el

1982 a través d'un referèndum decideix sortir de les CE en desaprovar la política pesquera europea.

Des del punt de vista institucional, el Parlament Europeu aprova el 1984 el Tractat d'establiment de la Unió Europea en la línia d'assolir una major integració política. Aquesta iniciativa no prospera en no ser ratificada pels estats però en canvi, assenta la necessitat de promoure un reforçament de les institucions polítiques comunes. Un clar exemple d'aquesta dinàmica el trobem amb l'Acta Única Europea, que sota el lideratge de Jacques Delors (1925) —llavors president de la Comissió Europea— entra en vigor el 1986. Aquest text és el precedent més immediat del Tractat de Maastricht (1992) o Tractat de la Unió Europea a través del qual es dona forma a la Unió Europea (UE). D'aquesta manera, a partir de 1993, la UE comença a caminar cap a la creació definitiva d'un mercat comú —l'euro com a moneda; Banc Central Europeu; Acords d'Schengen pels quals s'estableix la lliure circulació de persones, béns i capitals...—, d'una política exterior i de seguretat comuna —sostinguda sobre els principis de la democràcia, els drets humans i l'ajuda humanitària— i d'un sistema de cooperació policial i judicial en matèria penal —creació de l'Europol, especialitzada en crim organitzat, terrorisme i tràfic de drogues, armes i persones.

En aquest context, Esquerra Republicana de Catalunya, aprova la vigent Declaració Ideològica en el 19è Congrés Nacional celebrat a Barcelona el 1993 on advoca per construir una Europa de les nacions, de l'Atlàntic als Urals, deslliurada de la submissió al poder financer i on tots els pobles europeus hi siguin representats en igualtat de condicions.

El 1995 la UE viu una nova ampliació amb l'entrada d'Àustria, Finlàndia i Suècia. En canvi, la població de Noruega rebutja entrar-hi —com ja havia fet el 1972— a través d'un referèndum celebrat el 1994. Precisament, la voluntat d'incorporar nous estats en el si de la UE incentiva el debat sobre la necessitat de dotar-se d'una estructura institucional més forta i eficient. Aquesta qüestió, s'intenta resoldre sense èxit amb el Tractat d'Amsterdam —en vigor des de 1999— i posteriorment, amb el Tractat de Niça —en vigor des de 2003—, posant de manifest l'esgotament dels acords intergovernamentals com a mètode per guiar la integració europea.

La necessitat de buscar unes noves bases per consolidar el projecte europeu desemboquen en la Convenció per al futur d'Europa, on els grups parlamentaris europeus conjuntament amb representants de la societat civil organitzada —sindicats, ONG...— i membres de països candidats a formar part de la UE treballen entre el 2001 i el 2003 en la redacció

L'exercici del dret a l'autodeterminació d'Escòcia i Catalunya obliga a la UE a afrontar el repte de la seva ampliació interna

d'una proposta de Constitució europea que certifiqui la naturalesa política de la UE. D'aquesta manera, el concepte de Constitució Europea supera la família federalista i és abraçat per la majoria de partits polítics europeus.

El 2004, Polònia, República Txeca, Eslovàquia, Estònia, Letònia, Lituània, Xipre, Malta, Hongria i Eslovènia s'incorporen a la UE i el mateix any, s'inicia el procés de ratificació del Tractat de Roma o Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa. Molts països opten per sotmetre l'aprovació a referèndum. És el cas de França i els Països Baixos on el Tractat és rebutjat el 2005 per la ciutadania sobretot per la manca de perspectiva social del text i la reticència a cedir sobirania a un ens supraestatal.

L'intent de sortida d'aquest atzucac és l'aprovació el 2007 —el mateix any que s'incorporen a la UE Romania i Bulgària— del Tractat de Lisboa, el qual recull bona part de les aportacions del Tractat de Roma. Aquest text, amb l'excepció d'Irlanda, no ha estat sotmès al veredict de les urnes, constatant que, malgrat els innegables avenços, el projecte de la UE continua sent bàsicament una unió d'estats allunyada de l'ideal federalista. I és que assolir una unió política real conjuntament amb una ampliació que abasti la totalitat de pobles i nacions d'Europa és el principal repte al qual continua enfrontant-se a dia d'avui la UE.

Fidel a la seva trajectòria europea, Catalunya no es manté al marge d'aquest debat. Així, amb la voluntat de treballar per construir una Europa federal i fomentar la participació dels ciutadans de Catalunya en la construcció europea, el 2008 es funda a Barcelona Horitzó Europa. Des de finals de 2013, aquesta organització és membre de la UEF, assumint el compromís de fer d'ambaixadora del federalisme europeu a l'Estat espanyol.

Amb relació a l'ampliació, el 2013 la UE va sumar un nou soci, Croàcia. Per la seva part Sèrbia i Montenegro ja han iniciat converses per seguir el seu camí. Tots ells són països nascuts de les cruentes guerres balcàniques de la dècada de 1990, les primeres en territori europeu des de la Segona Guerra Mundial. Europa i especialment la UE no només no aconsegueixen evitar aquests conflictes sinó que s'inhibeixen, traint els seus principis fundacionals.

En contrast amb els Balcans, aquest 2014 Catalunya i Escòcia, dues nacions que ja formen part de la UE, decidiran, en referèndum, si es constitueixen en estats. Dos processos que a través de mitjans escrupolosament democràtics busquen exercir el dret a l'autodeterminació dels pobles. Un exercici rigorós de la voluntat popular de ciutadans europeus que obliga a la UE a afrontar el repte de la seva ampliació interna. ◀

MÉS INFORMACIÓ

FUNDACIÓ JOSEP IRLA. *L'europeisme* [en línia]. Textos Polítics 9. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2014. Disponible a: <www.irla.cat>

HABERMAS, Jürgen i DERRIDA, Jacques. «February 15, or What Binds Europe Together: Plea for a Common Foreign Policy, Beginning in Core Europe». A *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 31 de maig de 2003.

MCCORMICK, John. *Europeanism*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
